

NZIPUTA NDU NDI IGBO SITE N'ABU ODINALA

Ifeyinwa Cordelia Isidienu

Department of Igbo, African and Asian Studies,
Nnamdi Azikiwe University, Awka

ABSTRACT

Igbo people have a lot of occupations through which they earn a living. In the past, farming is one of the most major occupations they take to. They plant a lot of economic trees, practise animal husbandry and also manufacture a lot of things through their arts and crafts. After working very hard, the people have various ways of spending their leisure time. During their leisure time, different types of music and dances such as masquerade, children, women, men's dances and so on are learnt. These dance troupes entertain the members of the community and make them to be in a lively mood, especially during festive periods. However Igbo music and dance express Igbo culture, beliefs and traditions in a special way. On the other hand Igbo traditional music and dance are about going into extinction, as a result of the neglect by some Igbo people. The paper aimed at exposing Igbo traditional music and dance as an avenue through which life is mirrored in different situations. Different types of Igbo traditional music and dance were explained. A descriptive survey research approach was adopted. Instrument for data collection was oral interview. It was found that Igbo traditional music and dance was valuable in directing the lives of members of the society. In conclusion, it is expected that, Igbo traditional music and dance will through this research take its proper place in the life of every Igbo person.

Umị edemede

Ndi Igbo nwere oru di iche iche ha na-aru nke ha na-esi na ya akpata ihe ha ji ele ndu anya. Oru ugbo bu otu n'ime oru putakarichara ihe ha na-aru. Ha na-akukwa otutu mkpuruosisi, na-akpa enunu ma na-emeputakwa ihe nka di iche iche. Ndi Igbo nwekwara uzọ di iche iche ha si enwe ezumike. O bu n'oge a na-ezu ike oru ka e ji amu egwu di iche iche di ka egwu mmanwu, egwu umuntakiri, egwu umunwaanyi ma nke umunwoke. Ha na-eji egwu ndi a eme ka obodo kpoo oku tumadi mgbe a na-eri oriri. Ozo, egwu ndi a na-eziputa uzondu, nkwenye na omenala ndi Igbo n'uzo puru iche. Egwu odinala Igbo bu ihe na-alazi azu ma na-anwunyuzi anya n'oge ugbo a n'ihu nleghara anya ndi Igbo na-eleghara abu odinala ha. Ebumnobi nchocha a bu igosiputa abu odinala di ka enyo e ji ahụ ndu n'onodu di iche iche na ndu ndi Igbo. E lebakwara anya n'ihe bu abu odinala na udi abu odinala di iche iche di ka abu mmanwu, abu nwa, abu agha, abu ntoaja dgz. A gbasoro usoro sovee risaachi, site n'ajujonu a gbara ndi mmadu wee nweta ngwaoru e ji mee nchocha a. A choputakwara uru abu odinala bara di ka inye aka n'igbazi ndu ohanaeze. Na nchikota a, a turu anya na umuamaala Igbo dum ga-esite na mputara nchocha a were nyebe abu odinala Igbo onodu kwesiri ya na ndu ha.

Nghota ihe Abu bu

O na-agbagwoju ndi mmadu, okachasi ndi na-etolite etolite anya ihe bu abu. Ndi o na-agbagwojukari anya bu ndi ntorobia. Otutu ndi mmadu, di ka ndi Uka Katoliki na-aghota ya di ka ukwe, nke a mere na mgbe obula ha chorọ ibu abu ha na-asị na ha na-achọ ikwe ukwe. Nke a bu eziokwu n'ihu na ukwe a na-ekwe n'ulo uka bu abu mmadu deturu etu o si metuta ya n'ime mmuo gbasra Ihe kere ya. Di ka Mgbemena (1990) si kwaputa, o kwuru na

“ndanusoro na-arụ nnukwu ọrụ n’abụ ọbụla n’ihi na ọ bụ ya na-akpalite mme anobi n’etiti ọgụ na nke onye na-egere abụ”. Etu a ka abụ ọdinala dị iche iche si akpalite mmụọ ndị mmadụ ma na- arụkwakwa aka na ndụ na uwa anyị nọ n’ime ya, ma na-egosikwa uche mmadụ n’ebe ihe dị iche iche. Ekechukwu (2003:vii) n’onwe ya kwadoro nke a, ebe o kwuru na abụ na-akpalite echiche mmadụ site n’innye nkuzi n’igbazi ezi usoro obibi ndụ ndị mmadụ.

A bịa n’etu ọzọ ndị mmadụ si were abụ taa, ndị Uka Siemensi na-akpọ ya ‘abụ’ bụ okwu e ji mara ya kpomkwem. Oge ọbụla ha choro iji olu ọma ma ọ bụ olu dere ede kpokue Chineke ha ga-asị na ha choro ibụ abụ. Nke a ga-egosi anyị na abụ bụ otu okwu nwere otutu onodu na ndụ ndị Igbo. Abụ sokwa na njirimara ndị Igbo n’ihi na mgbe ọbụla e kwuru maka omenala Igbo a naghị agụpụ abụ n’akuku. Ihe kpatara o ji dị mkpa na anyị ga-ama ihe bụ abụ bụ mkpa ọ di na ndụ ndị Igbo.

Na nkowa nke Ugonna (1980: i), ọ si na “abụ bụ okwu di n’ahiri n’ahiri maobu n’ogbara n’ogbara, nwere ndanusoro, a na-ekwe ekwe, agụ agụ”. Ufodu abụ ọdinala ka a na-ekwe ekwe, ufodu nwere ike di n’udi akuko ifo ebe ufodu nwere ike buru n’udi akukoneegwu, a na-agu ufodu n’ime ha agụ di ka egwu ngugu nwa, egwu ekpili, egwu agha dgz. Ufodu n’abụ ọdinala ka a na-ekwu ekwu, ndi a gunyere igu oji, igu ofo na ndi ozo. N’otu aka ahụ, Okoye (2014:124), n’Onuigbo (nd:6) kowara abụ di ka otu n’ime agugu onu ọdinala. O kwuru na agburu di iche iche na-esite n’abụ eziputa ụzọ ndụ ha. Ha anaghị e ji ngwa egwu eziputa egwu ndi a, kama ha na-eji olu dere ede mee ka egwu ahụ metuta mmadụ n’obi. O gara n’ihu kwue n’abụ ọdinala gunyere abụ otito, abụ ikpe, abụ ifo, abụ ofufe, ilu, akpaalaokwu, agwugwa, okwu mgbawaonu dgz.

Cudden (1977:109), na nkowa nke ya, weere abụ ka ọ buru edemede ihe mmadụ cheputara n’uzo nkebi nkebi nke nwere ike idi na ndanusoro ma ọ bụ n’usoro onuogu nkebi okwu. Abụ ọdinala bụ mmadụ cheputara ya mana onye na oge e cheputara ya bụ ihe mmadụ enweghi ike imata n’ihi na ha si n’aka nna nna anyi ha were rute anyi aka.

Na nkowa nke ha gbasara abụ Lieber, Wigglesworth, na Bradford (1829:277), kowara ya ka ọ buru ụzọ nka nke mmadụ si ekwuputa ihe o bu n’uche maka onwe ya na ihe gbara ya gburugburu, wee tinye ya n’uzo a ga-esi na-agu ya ka egwu. Nkowa a na-egosi na abụ ka akuko maobu ejije nwee onodu n’ikowa maka ndu ndi agba ochie na mmemme ndi obodo tupu a malite iji mkpisiodee detu ihe obula n’akwukwo. Anyi lee anya na ndu ndi agba ochie ha weere abụ di ka egwu. Ha anaghị akpo ya ‘abụ’ bụ aha anyi ji mara ya ugbo a. Ozo, di ka Nwadike (1981:33) si kwu

Abụ bụ ihe odide maobu ogugu si n’uche
puta nke e dere maobu guo n’uzo di
mkpirisi, tumadi nke na-akowa echiche
di omimi maobu nke ezi uche na asusu
na-enweghi atu iji gosiputa ihe mere eme
maobu ihe a na-ele anya gaje ime eme.

Di ka Ikedimma (2008:8) si kowaputa, o siru na agumagu bu ihe nille e kwuru n’onu ma nke e dere ede n’uzo nka, nke na-enye amamihe, anuri ma kpalite mmuọ, a haziri nke ọma maka ogbo. A bịa na ngalaba niile e nwere n’agumagu, ya bu akuko, ejiji na abụ, otutu ndi mmadụ maara ihe gbasara agumagu na-akowa n’ abụ kachasi emetu na mmuọ n’ihi ụzọ puru iche e si ede maobu agụ ya. Ihe nke a putara bu olu e ji agụ abụ. Abụ nwere ike iziputa ụzọ ndi obula, n’oge nke ha, si elegara ma ọ bụ sikwa na-akowaputa ndu ha maobu ọdinala ha

dị ka o si wee gbasata ụwa ha nọ na ya. N'akukụ nke ọzọ e nwere ike isi na abụ bu ụzọ ndị si akowaputa maka ụdị ndụ na-ewuru ha n'oge nke ha.

N'iga n'ihu, Procter(1981:273) kowara odinala dị ka mmemme e wubere, nabatakwa maka mmekorita mmadu na ibe ya. Abụ odinala bu abụ si n'aka nna nna anyi wee rute anyi aka. Tupu ndi ocha abia n'ala Igbo, ndi Igbo enweela ụdị abụ di iche iche di ka abụ nwa, abụ mmonwu, abụ agha na ndi ọzọ. Abụ ndi a adila tupu e weta ka e si agụ na ka e si ede. Abụ odinala ndi a bukwa mmadu cheputara ma guputakwa ha. Ebe o bu so n'onu ka e si aguputa abụ odinala, a na-emekari ha nchezo, ozokwa bu na o na-enwe otutu mgbanwe mgbe o na-esi n'aka otu onye gaa n'aka onye ọzọ.

Abụ odinala na-adikwa mfe na nghota, mgbe obula a na-abu ya ndi mmadu na-aghota ya oso oso, ma ghotakwa mgbe ahụ ihe kpatara e ji abụ ya. Abụ odinala na-enwekwa oge e ji abụ ya di ka abụ ngugo, abụ agha, abụ oru, abụ ifo na ndi ọzọ. Omumaatu abụ ifo bu nke ndi nne na-abukariri umu ha n'abali, nke ahụ na-enye aka igbaziri na ikuziri umuaka ezi omume.

Abụ Odinala di ka o si Metuta Ndu ndi Igbo

E nwere ụdị abụ odinala di iche iche na-eziputa ka ndi Igbo si ebi ndu ha. Onodu di iche iche nwere abụ odinala e ji egosiputa ya. Abụ ndi a bu enyo ndi Igbo ji ahụ ndu ma site na ha na-egosi nkwenye na nsirihundu ha.

Abụ Ntoaja maobu Abụ Ngugo

Abụ ngugo bu abụ e ji akpoku nnanna anyi ha lagoro mmuo ka ha nyere anyi aka n'uzo di iche iche. O bukwa abụ a ka e ji efe ihe kere mmadu ofufe. A na-egosi ụdị abụ a n'uzo di iche iche di ka n'igba afa, igo ofo, ikpe ekpere ma o bu ikpoku onye okike n'igo oji. Nwadike (2003:87) hutara abụ ntoaja di ka abụ ofufe. O kwuru na ha gunyere ichu aja, iwa oji, ikpe ekpere, igo ofo, igba afa dgz.

Igo Oji

Oge e ji agokari oji bu mgbe mmadu putara ura ututu ma o bu n'ogbako obodo ma o bu na nke umunna; a na-agokwa oji mgbe mmadu nwere onye obia. oge a na-ago oji a na-akpoku Chineke, kpokukwaa ichie ukwu na nke nta ka ha taa oji. Site n'okwu ufodu a na-ekwu mgbe a na-ago oji, a na-esikwa na ya eziputa nkwenye ndi Igbo nke bu na onwu abughi isi njedebe ndu. Omumaatu

Ndi ichie ukwu na ichie nta taa oji ...
Nanu agbalanyi ogu be mmuo
Ka anyi na-agbalu unu be mmadu
Chualunu anyi ekwensu mmuo
Ka anyi chualunu nke mmadu
Njo dili n'iru ka anyi noru n'azu
O dili n'azu ka anyi noru n'iru
Cheenu anyi ka ichekwuliche chelu ogbe akwu
Unu e chekwana anyi ka okilikpa chezialu tasia
Ibe anyi enwekwaanu mu oji
Ibe anyi ka anyi di nu
Nwoke dii, nwaanyi dii
Obele okpa akonaa, nnukwu okpa akonaa
Ani be anyi biko chebe anyi
Na udo ka anyi na-achokwa
Ajo ife ga-agbate letee

Onye na-agwo nsi na-agwo aja aka ga-atọ ya n'onu
O bia ga-egbu mu, ga-egbu onwie
M wee sinu na anyi ga-adi
Anyi ga-adi ka echi na echi arọ akọ n'igwe
Ngu onye ji eko akwanarina ya
Na oọ gi bu Chineke ga-awalụ anyi oji a
Ka I taa n'otu ka anyi taa n'ibe, ka o di anyi mma n'aru ,
o kwanu ya eeee.

Igo Ofọ

A na-ago ofọ n'oge di iche iche. O nwere ike ibu oge a na-eme mmemme ufodu. Mmadu nwekwara ike weta ihe choo ka a gooro ya ofo. Omumaatu

Ibe anyi ka anyi gokwaa nu ofooo
Ofọ biko taa oji
Ofọ biko taa oji
Na mu na-agokwa ya otu nnaa fa si wee go
Na mu bukwa nwata na-awu aru n'afọ n'afọ
Ofọ ngofee biko egbua mu
Ofọ maalụ onye ji ya
M wee si ofọ gi ka anyi na-agolu oji a
Wee n'ayo i ka i chebe anyi
Na onye wetalu ifenwa si ka agoolu ya ofo
Na ofo ga-echebe ya n'ezinaulo ya
O koo ji maobu ede ka obulu na mma ani

Ikpe Ekpere

Ndi Igbo na-ekpe ekpere oge obula tumadi oge e biliri n'ura ututu. Ndi Igbo na-esite n'ekpere egosi na o nwere ike kasi ike niile. Ha na-esitekwa na ya egosi nkwenye ha na Chineke ma ndi nnanna anyi ha lagoro mmuo. Omumaatu

Chineke akpokukwaa mu gi
Ebe mu kunigoro n'ula ututu
Na gi melu m wee naba wee kunie
Due mu n'ije obuna m ga-eje n'ubosi taa
Ka i bulu mu uzọ kpelu mu azu
Ebe mu tiilu aka, ka o gaalu mu
Ma mu etiikwana n'ajo ife
Chineke biko doo chupulu mu okwunuka ezinauno na nke ezi
Gbaalu mu ogu n'ezị ,gbaalu mu ogu n'unu
Nnaa biko doo, na mu akpokugo Chineke
No oọ ya keli mu na gi
I malu ogalanya afu ibu mee ka mu bulu ya
Na azu aka arọ adikwo mma nkwukwo

Abu Nwa

Di ka aha ya si di, ha bu abu a na-abu n'oge di iche iche, bido mgbe a muru nwa ohu rue mgbe onye ahụ ji tolite. Abu nwa na-aka adi ire n'oge omugwo, oge a na-ekuputa nwa n'oge a na-agugu nwa. N'otu aka ahụ Uzochukwu (2008:iii) siri na abu nwa gunyere abu icho maka omumu, abu mgbe adi ime, abu oge a muru nwa, oge omugwo, igu aha, igugu nwa dgz. Nke

a gosiri na nwa bu nnukwu ihe na ndu ndi Igbo. Imuta nwa so n'isi sepunti ndi Igbo ji maka ya alu nwaanyi, n'ihia ya a na-eji nnukwu onu anabata nwa oheru . Mgbe obula a na-ekuputa nwa, a na-akpo ndi iyom di, ikwunaibe, ndi enyi na ndi agbataobi ka ha bia soro nuri. A na-esite n'abu nkuputa nwa egosi uru nwa bara ma sitekwa na ya na-enye ndi mmadu obi anuri. Omumaatu

Iyom a malu ife a na-eke na nwa
Kiikwomu ka mu lie
Unu malu ife a na-eke na nwa
Kiikwomu ka mu lie
Unu kiimu oke nwa
Chi mu kwelu ka mu kwuo unu
Oke nwa oke nwa
Oke nwa efena mu oo
N'awa a n'awa ozo oo
Oke nwa efena mu oo

Abu Akwamozu

Abu e ji akwa ozu bu nke a na-abu ebe mmadu nwuru. O diwagara iche n'abu ndi ozo. Mmadu anaghi anokata buwa abu onwu. Ihe a na-ekwu mgbe a na-abu abu onwu na-emetu ndi mmadu n'obi. Okwu ndi ahia na-emedede obi ma nwee ike ime ka mmadu bee akwa. Ndi Igbo kwenyere n'onwu abughi isi njedebe ndu ya mere ha ji agba mbo ikwa onye nke ha nwuru anwu nke oma, site na mmemme di iche iche tinyere egwu na abu odinala di iche iche. A na-esitekwa n'abu onwu eziputa njirimara ndi Igbo nke bu ibi ndu onye aghala nwanne ya. Omumatu abu akwamoozu

Onye nwelu ife nyekwo nwanne
O emesia echeta nwanne
O kwu mbosei nwanne oyi ejebe olu
O emesia echeta nwanne
O kwa mbosei nwanne oyi ejebe nku
O emesia echeta nwanne
O kwa mbosei nwanne oyi echube iyi
O emesia echeta nwanne
O nwelu nkwi tanye nwanne
O emesia echeta nwanne

Abu Agha

Abu agha bu nke a na-abu n'oge ochie mgbe a na-eje agha. A na-eji ya akasi ndi agha obi ma jirikwa ya na-akasi onwe ha obi. A na-abukwa ya iji tikuo dike n'oge a lotara agha iji mee onwe ha obi anuri. Echetebih (2014 :410), kwuru na "abu agha na-akpalite mmuo ndi na-eje agha, na-emekwa ka ha ghara ida mba ma o bu nwee nkopolu obi". Omumaatu abu agha

Tifa n'aru
Ghalaghala n'uso ofia
Tifa n'aru
Ghalaghala n'uso ofia
Akwu fa akwu
Ghalaghala n'uso ofia

Gbue fa egbue
Ghalaghala n'usọ ofia
Jide fa ejide
Ghalaghala n'usọ ofia
Ikee hee, ikee hee
Anyi jee, hee
Anyi naa, hee
Ndia anyi na fa emee

Abụ Mmọnwu

Mmọnwu zuru ala Igbo dum ọnu. Oge ufodu bu mmọnwu ndi a na-eji aka ha aguputa egwu, ndi na-eso ha a na-ekwere ha. Mgbe ufodu kwa ndi na-eso ha ana-agu na-ekwe. Mmọnwu na-esokwa achikwa obodo. Site n'abu ufodu ha na-abu, ha na-ekwu ihe ufodu na-emega n'obodo maobu n'ezinaulo. Onye nusiri ihe a na-agu n'egwu ahụ okachasi o buru mmadu ka e bu n'uche wee guo ya na-enwe mgbanwe na akparamaagwa ya.

Alio ndee
O na-aga onye weta onye weta, nsogbu anaa
Ya ka nwoke ji biri
O kwero izu naabo ndi nze talu akulu anu
Umunwaanyi na-achaghali anya
Unu maalụ okuku a ga-enye mmuo
Anyi maalụ
Unu maalụ okuku a ga-enye mmuo
Anyi maalụ
Ya ka umunwaanyi nesiji anya silie
Eji m ogu na-eji m ofo

Abụ Ifo

Abụ ifo di otutu. Ha bu abu a na-abu mgbe a na-ako akuko ifo. Aguiyi (2011 :38-39) kowara akuko ifo di ka ihe ndi Igbo ji azulite ma na-akuziri mmadu ihe di iche iche di ka ikwu eziokwu, isopuru mmadu, irube isi, ibelata oke ochicho, nganga, izu ohi na inwe obi ojoo n'ebe mmadu no. Abu ifo na-aka adi ire n'ebe umuntakiri no, n'ihi na ndi nne na nna, ndi tolitegoro na ndi okenye na-eji ya akuziri umuaka ihe di iche iche. Ogbalu (1973:1) kwadoro echiche a site n'ikowa na ndi Igbo ji akuko ifo akuziri umu ha amamihe n'oge gboo n'ihi na ha amaghi ka e si agu na ka e si ede. O kwuru na ha na-etinye amamihe ha choro n'akuko ifo ndi a. N'oge ochie a na-akokariri umuaka akuko ifo n'oge abali tumadi oge onwa na-eti. Mgbe ufodu onye na-ako akuko ifo na-ewebata egwu na ya, nke ndi na-ege nti na-ekwe. E ji abu ifo akuziri umuaka ezi omume di iche iche, etu ha ga-esi na-emeso ibe ha omume ma o bu uzọ ha ga-esi na-enyere mmadu ibe ha aka. Ufodu n'ime abu ifo ndi a na-akuzikwara umuaka na ha ga na-enwe mwute mgbe ha mejoro mmadu ibe ha, ma riu mgbaghara. Omumaatu

Ulioma lee lele -----ulioma
Ulioma lee lele-----ulioma
Mu na nwanne m
Jelu ofia nku n'obi eze-----ulioma
M kpasia nku ghara
Nwanne nke mu o-----ulioma

Onee anụ na-eme n'ụzọ?

Onee anụ na-eme n'ụzọ ọ?-----kpalanuma

Ọ bụ ene na-eme n'ụzọ ọ?-----kpalanuma

Ọ bialụ okwu gini?-----kpalanuma

Abialụ mụ okwu Onalụ-----kpalanuma

Ninelu gi naba-----kpalanuma

Onalụaku ego-----kpalanuma

Anụ tulụ agwa ga-anụ Onalụ-----kpalanuma

Uru Abụ Ọdinala Bara

Abụ ọdinala dị ka e si ziputa ya na-enye aka n'otu ụzọ maọbụ ụzọ ọzọ na-eme ka amamihe na nghota mmadu na-abawanye. Abụ ọdinala sokwa n'otu ụzọ e si azulite umuaka, a na-esite n'abụ ifo kuziere ha ikpa ezi agwa dị iche iche dị ka inyere mmadu aka, ikwu eziokwu, ikato ajo omume dị iche iche dị ka imegbu mmadu, isi asi, izu ohi maobu na aghugho adighi mma. A na-esikwa n'abụ ọdinala eto ihe kere mmadu ma jirikwa ya na-eto ndi ichie, ma ichie ukwu ma ichie nta. Anyi ga-ahu nke a n'abụ di iche iche di ka n'oge a na-ago oji a na-akpokwu Chineke, ndi ichie ukwu na ndi ichie nta, kelee ha ma riokwaa ha ka ha chekwaba ndi nke ha no n'ụwa.

A na-esite n'abụ ọdinala eziputa ezi mmekorita n'etiti mmadu n'ibe ya. Mmekorita a na-aputa ihe n'uzo di iche iche di ka n'ebe a na-ekuputa nwa, mgbe a na-eti mmonwu dgz. A na-esitekwu n'abụ mmonwu gbazie ndu ohanaze ma kato agwa ojoj. Abụ ọdinala di iche iche na-enyekwara anyi aka imata ka obodo di iche iche si ebi ndu ha ,n'ihu na o bu site n'inyocha udi abụ ọdinala di iche iche na udi okwu a na-ekwuga na ya ka anyi ga-esi mata etu obodo maobu agburu obula si eme ihe nke ha.

Ihe A ga-eme ka Abụ Ọdinala Ghara Inwunyụ Anya

E lee anya nke oma a ga-ahu n'otutu abụ ọdinala a na-abu n'oge ochie anaghizi aputakebe ihe ugbo a. Ihe e nwere ike ikwu butere nke a bu nleghara anya ndi Igbo na-eleghara abụ ọdinala ha. Ebe anyi matara na abụ bu ihe bara nnukwu uru,ihe diiri anyi bu igba mgbo hu na anyi kwalitere ya. Okuku hapu kwom, o ga-eji gini zu umu ya? N'ihu nke a, o buru na anyi hapu abụ ọdinala ka o laa n'iyi olee ka anyi ga-esi na-akwalite omenala Igbo. Ebe o bu na anyi matara ebe mmiri si baa n'opi ugboguru, o dizi mkpa na anyi ga-akowaputa ihe o kwesiri ka e mee ka abụ ọdinala ghara inwunyụ anya.

Ihe mbu e kwesiri ime bu na ebe o bu na otutu ndi Igbo puru oru Bekee n'obodo mepere emepe ha a naghị ala obodo ha ma ncha,ma ya foduzia ikwu ma o bu ime ihe gbasra omenala ha; ufodu anaghikwa ekwe na ha si ime obodo di iche iche puta. O kwesiri ka obodo obula na-ekwusa mgbe ha ji eme emume ufodu ma tikwaa iwu na onye obula puru mba ozọ ga-alota soro mee mmemme ahụ. O bu udi iwu di etu a e tibidoro ha ga-eme ka ha kpokoro umu ha lota ulo mgbe obula a na-eme mmemme. Site n'uzo di etu a ha ga na-amuta abụ ọdinala di iche iche nke ga-eme ka abụ ọdinala ghara inwunyụ anya ma mekwaa ka omenala Igbo na-agawanye n'ihu.

Ozo, ebe o bu na omenala Igbo bu omenala a mnyere anyi na ya, o kwesiri ka ndi na-etolite etolite na-enwe mmasi na ya. Mgbe ha na-enwe mmasi n'omenala a mnyere ha na ya nke ahụ ga-eme ka ha nwekwue mmasi n'abụ ọdinala di iche iche so n'omenala Igbo. Ebe o bu na abụ ọdinala di otutu, anyi enwekwughi ike ibu ha niile n'isi. O di mkpa na ndi maara ka e si agu na ka e si ede ga-edetu abụ ọdinala ndi a n'akwukwo. Nke a ga-enyere ohanaze aka

izuta ya n'ahia. Mgbe umuaka na-eto eto nwere ohere izuta abu ndi a n'ahia ,o ga-eme ka abu odinala soro ha na-eto. O ga-emekwa ka mgbanwe ghara idi na ya n'ihia na ohere adighi maka ikpunye ya nnu ma o bu iwepu ma o bu ichezo ihe ufodu.

Abu odinala abughi ihe kwesiri ka o nwua n'ihia ya onye nkuzi Igbo obula kwesiri inwa oko ya site n'ikuziri umuakwukwo, ngalaba niile di n'agumagu nke omenala na abu odinala so n'ime ya. N'otu aka ahia ha ga-enye nkuzi abu odinala onodu puru iche n'ulo akwukwo ha. O kwesikwara ka a na-akuzikwara ohanaze abu odinala di iche iche na redio nakwa televishon. Mgbe e mere nke a o ga-enye ohanaze oghere inu abu odinala di iche iche ma mukwa ka e si abu ha. Mgbe mmadu nuru ihe na nti ma hukwa ya anya o ga-eme ka onye ahia muta ihe ahia ngwangwa.

Okwu Mmechi

Ebe e ziputarala abu odinala di iche iche ma kowaputa ihe a ga-eme ka o ghara inwunyanya, a turu anya na ohanaze ga-esi na ya muta otutu ihe di iche iche nke ha ekweighi ihapu aka,ufodu n'ime ha bu ezi omume, eziokwu, ndumodu, mmadu inwe obi ocha n'ebe ibe ya no dgz. Ihe ndi a bu uzọ ndi Igbo si ahazi akparamagwa ohanaze iji hu na a na-ebi ndu di mma n'ime obodo, nke a ga-eme ka udo na ihunanya na-achi n'etiti ohanaze.

E sitekwara n'abu ndi a ziputa na ndi Igbo bu ndi e ji ibi ndu onye aghala nwanne ya wee mara. Nke so n'otu ihe so jiko ha onu di ka otu agburu. Ndi Igbo na-ekwu n'okwu si na anya bewe, imi ebewe. N'ihia nke a, ha na-eso nwanne ha enwe onu mgbe obula ihe inwe onu bjaara ha. N'aka nke ozọ ha na-esokwa onye ihe iru uju daputaara rue uju. Nke a na-aputa ihe site n'abu nwa na abu akwamozu. O dizi nnukwu mkpa ka ndi Igbo jisie abu odinala ha ike. Onye kpoọ oha ya mkpokoro agbataobi enwre ya kpoọ ntụ.

Edensibia

Aguiyi, A. A. (2011). "Akuko." *Amumamu Ozuruoha*. 2.pp. 38-39.

Cudden, J.A.(1977). *A Dictionary of Literary Terms*.London:Andre Deutsch.

Echetebih, N. R. (2014). "Agugu Onu Igbo: Nlegbara Anya na Olile Anya Ya." In

Nnyigide,N. et al. *The Eagle of Igbo Literature: A Festschrift in Honour of Prof. G.O.*

Onyekaonwu. Nimo: Rex Charles & Patrick Publishers. Pp. 407-418.

Ekechukwu, R.M.(2003). *Akpa Uche*.Ibadan: University Press.

Ikedimma, E. (2008). *Umi Agumagu Igbo*. Ibadan: University Press.

Lieber, F., Wigglesworth, E. and Bradford,T. G. (Eds) (1829).*Encyclopaedia Americana*.International Ed. Vol. 22.

Mgbemena,A.U.(1990).*Echiche*.Lagos:Macmillan.

Nwadike,U.I.(1981). *Ntoala na Nnyocha Agumagu*.Ihiala:Deo Gratias Publishers.

- Nwadike, I. U. (2003). *Agumagu Odinala Igbo*. Onitsha: Ifunanya Publishers.
- Ogbalu, F. C. (1973). *Ndu na Omenala ndi Igbo*. Onitsha: University Publishers.
- Onuigbo, B. E. (nd.). "A Study of Traditional and Modern Features in Igbo Oral and Written Poetry: Example from Selected Igbo Oral and Written Poems." A Ph.D Seminar Paper. Nnamdi Azikiwe University, Awka.
- Procter, P. (1981). *Longman Dictionary of Contemporary English*. England: Longman Group.
- Ugonna, N. (1980). *Abu na Egwuriegwu Odinala Igbo*. Ibadan: Caulon Press.
- Uzochukwu, S. (2007). *Abu Omumu Nwa*. Obosi: Pacific Correspondence College and Press.